Vladimir Uremović

AKTIVNOST CRIKVENIČKIH RIBARA KROZ STOLJEĆE KOD KUĆE I U SVIJETU

Tradicija ribolova i vrsnih profesionalnih ribara u Crikvenici stara je više stoljeće. Nekoliko podataka indirektno ukazuje da se to proteže sve do dolaska Slavena u ove krajeve. Osnovne vještine brodarenja, veslanja, plivanja i ribarenja stari Slaveni naučili su od Ilira čim su došli do Jadranskog mora. (1). Istodobno su iz svoje pradomovine donijeli svoja iskustva s rijeka i jezera kao i svoje slavenske izraze kao: lađa, veslo, jedro, čun, itd. Hrvatski pjesnik Petar Hektorović 1556. godine u djelu „Ribarenje i ribarsko prigovaranje" upotrebljava imena riba i ribarskog alata u izgrađenom izvornom hrvatskom narodnom nazivlju koje se održalo do danas.(2). Žitelji ovih krajeva brzo su prihvatili ribarstvo kao jedno od glavnih zanimanja, te su vrlo rano bili vični pravljenju pribora, ali i raznih barki i brodica. Dovoljno je spomenuti da se i jedan zaseljak Crkvenice zove Ladvič prema ladva, gdje su se uz ostalo pravile i takve brodice.

Analizom (iako šturih) arhivskih podataka dade se ipak u glavnim i općenitim crtama zaključili više značajnih činilaca o povijesti i razvitku ribarstva u Crikvenici.

Vinodolski zakon iz 1288. godine još nije izravno regulirao djelatnosti iz područja brodarstva, ribolova i solana, ali je bez sumnje obalni ribolov bio razvijen, te su knezovi Frankopani i Zrinski, koji su bili vlasnici glavnih proizvodnih sredstava, od ribara primali naturalne dohotke.(1). Poznati i priznati stručnjak Basioli(1) navodi da se u Hrvatskom primorju spominju tunolovke s ljestvama promatračnicama već u 14. stoljeću, a 1609 god. u Crikvenici uz potok Dubračinu spominje se i tunolov.(3). Isto je tako poznato da su knezovi Zrinski imali svoje ribare - kmetove (13-17. stoljeće) kojima su nametali ugovore o radu i raspodjeli imovine. Kako je to bio vrlo mukotrpan posao ribari su osnivali bratovštine i družine za zaštitu svojih ograničenih prava i mogućnosti.(1).

S druge strane s statuti i urbari primorskih gradova ograničavali su ribare u djelovanju i prisiljavali na poštovanje određenih pravila u ribolovcu, prijevozu i prodaji, te raspodjeli ribe. Tako i grižanski urbar iz 1544. godine koji je imao zakonsku snagu i u Crikvenici na hrvatskom jeziku sadrži neke privilegije feudalaca pri prodaji ribe.(1).

U međuvremenu javljaju se i pojedini ribari-vlasnici ribolovnih sredstava koji su bili u nešto povoljnijem položaju nego većina koju su činili najamnici. Međutim, i oni su isto bili podvrgnuti tlačenjima u obliku raznih obaveza i daća. Tako iz 1621. godine nalazimo zapis da je Miklaus Zrinski odobrio Ivanu Katniću iz Crikvenice (Dvorska) dva lovišta riba.(1). Interesantan je podatak da iz naputaka koje je 1599. g. dao Juraj Zrinski svom upravitelju saznajemo da je za vlasnike bilo preskupo održavanje lovišta, pa su ih davali u najam. Trećine ili četvrtina ulova pripadala je Zrinskima.(1).

Jedan izvještaj putopisca Alberta Fortisa iz 1773. g. opisuje ribare iz Vinodolskog kanala, takozvane Gorince (uglavnom Crikveničane kao vrlo poznate ribare koji svojim malim čamcima-copulima, ladvama, sličnim američkim kanuima-love po čitavom Kvarneru skuše i plavice, kao i tune u stajaćim tunolovkama.(cit.1).

Kasnije iz arhivskih podataka saznajemo da je 1825. godine uprava grada Rijeke dala crikveničkim ribarima dozvolu za lov ribe u riječkom području. To znači da su crikvenički ribari već tada bili veoma brojni i organizirani i da je ribolov i ribarstvo bilo jedno od osnovnih zanimanja ondašnjeg stanovništva.(3). Dragutin Hirtz, poznati opisivač

našeg kraja, iznosi 1891. u svojim zapisima, da je 147 crikveničkih ribara tada imalo 21 ribarski brod na vesla i jedra sa stotinama mreža za lov plave ribe s ulovom od 70 tona godišnje. 1895. g. taj se broj povećava na 150 tona ulova raznovrsne ribe.(3). Basioli(1) nadalje zaključuje da su u 18. stoljeću, a i ranije Gorinci (uglavnom Crikveničani) bili najamnici na brojnim tunerama Hrvatskog primorja, koje su do urote i smaknuća posjedovali Zrinski i Frankopani. Već su tada stekli reputaciju da ih se s pravom može nazivati specijalistima za tunolov. U isto vrijeme su se iskazivali i dokazivali kao vrsni ribolovni stručnjaci na malu plavu ribu. Odlično su primjenjivali tunolovke, barke, mreže, svjetlo i drugi pribor u svakidašnjem radu.(1). Bilo je to u vrijeme kad u ostalim mjestima na Jadranu, izuzev nekoliko mjesta na zapadnoj obali Istre, Dalmacije i dalmatinskih otoka, takav ribolov još nije bio ni u začetku.

Mijo Mirković (Balota) (4) 1956. g. piše u jednoj publikaciji JAZU: „Crikveničani su posljednjih godina protezali svoje djelovanje na čitav sjeverni Jadran uključujući obale Paga i istočnu Istru do Budave (blizu Pule), gdje su dugo vremena imale sjedišta dvije njihove družine (Kostrenčić do 1925. god.). Oni su davali svoje stručne ribare na plavu ribu (svijećarice i stajaće tunere) mnogim ribarskim družinama na tome području, na Rijeci, u Voloskom, u Omišlju, na Krku i dr. Polazili su na daleke i duge pute već u drugoj polovici 19. stoljeća i na početku 20. stoljeća prije motora i bez motora, na jedra i vesla, prvo sa svijećama na „oganj" (loženje vatre na željeznim rešetkama), zatim na karbid-svijeće (na karbid) bile su u ribolovu na nekim mjestima do 1926.-ostajući čitav mrak na tim udaljenim lovištima od Novalje do Raklja, do Krnice, do Kavrana, do Alture."(4).

Domaći ribari počeli su se organizirati u ribarske skupine koje djeluje u Crikvenici, ali isto tako u bližoj kao i daljoj okolini. Formiranje i djelovanje ovakvih skupina opisano je u našoj beletristici. Odnosi se to na razdoblje iz vremena Frankopana koji su bili vlasnici obale i kao takvi darovali i pismeno potvrđivali pravo korištenja obale. To se prvenstveno odnosi na pravo na povlačenje mreža na određenim „poštama" - čistim i ravnim mjestima na obali. Već je ranije spomenuto da su ovakvo pravo Frankopani podijelili vrsnim stručnjacima obitelji Katnić iz Dvorske u Crikvenici u znak zahvalnosti za vjerno, uspješno i dugogodišnje služenje (Ivančić I.) (8). Oni su formirali vlastite skupine ribara. Ovakve skupine od 8-10 ribara ostale su do danas glavni oblik organizacije rada profesionalnih ribara (Ivančić I.) (8).

Takvih skupina i družina koje su se stvarale kroz generacije i u većem vremenskom razdoblju bilo je sve više i, uz skromno poljodjelstvo, predstavljale su glavni oblik zanimanja. Interesantno je napomenuti da se i dio Kotoraca, koji su se nakon požara na Kotoru 1776. g. nastanili u Crikvenici, također orijentirao na ribolovnu djelatnost. I oni formiraju slične skupine koje također djeluju trajno kao i ostale skupine. Tako je poznato da se i obitelj Stipanić počela baviti pomorskim zanatima: ribarstvom, gradnjom i popravkom manjih brodova (kalafati), strojenjem mreža i uopće poslovima u vezi s opremom i alatom. S. Maržić i D. Stipanić sa svojom družinom iz Bakarca gdje su djelovali, darovali su crkvi B.D.M. u Crikvenici u znak zahvalnosti nakon obilnog ulova ribe, metalno raspelo 1887.g. koje se i sada nalazi s takvim napisom iznad glavnog ulaza u župnu crkvu B.D.M. u Crikvenici (Stipanić L.) (9). Takve skupine prihvatile su za ono vrijeme najsuvremenije načine i metode ribolova, alata, opreme i brodica te su i sami trajno pokušavali uvađati razna poboljšanja. Upotrebljavali su sve oblike ribolova od najprimitivnijih, kao osti, povraz i udice, vrše, parangali i slične naprave, a koristili su i sve vrste mreža potegača-braganjač, grip, migavica, plivarica (jezičarka i imbroljerka) na obali, ali i na pučini. Kasnije su se služili i dubinskom povlačnom mrežom - koćom koju su teglila dva broda

bragoča na jedra, a kasnije dva motorna broda i konačno s jednim motornim borodom s tzv. širilicama. Tune su lovili na tunerama stajaćicama kao i motornim brodovima-tunolovcima, u najnovije doba s posebnim kružnim mrežama kalifornijskog tipa (Dračić). Za osvjetljenje upotrebljavali su dugo vremena „svijećnjak" na željeznim rešetkama gorenjem smrekova drveća, zatim običnu petrolejsku svjetiljku s okruglim žiškom, fenjer na karbid (kalcijski karbyd), svjetiljke na komprimirani petrolej s okruglim fitiljem i na koncu plin (butan i sl.) i električno osvjetljenje.(1,2,3,5,6,8,9)

Među ovakvim skupinama treba ipak posebno spomenuti družinu Jakova, Ivana i drugih Kostrenčića kao i skupine Ivančić i Car (Pamprli), te Slavo Brnjac (Vid) koje su djelovale čak do Pule i to u luci Krnica i zaljevu Budava. I sadašnje generacije mještana znadu iz pričanja svojih starijih o djelovanju naših ribara, njihove opskrbe ribom ali i nastojanju u podučavanju mještana u ribolovnim vještinama koje i danas primjenjuju. U znak zahvalnosti darovali su crikvenički ribari mjesnoj crkvi u Krnici veliki luster, koji oni zovu čoka i koji još i danas služi svojoj svrhi.

Brojni Crikvenićani ili skupine Crikvenićana bili su vlasnici (principali) ili zakupnici pojedinih lovišta i tunera. Članovi družina bili su gotovo u cjelosti crikvenički ribari. U ovim lovištima od Pule do Paga i dalje u Dalmaciji gdje su vlasnici bili drugi - tamošnji mještani ili urbane zajednice, u većem dijelu ili preko polovice ribara bili su crikvenički ribari. Poslovođe (gospodari-padroni) bili su u pravilu Crikvenićani budući da su bili vrsni stručnjaci. Tako su u Sršćici bili vlasnici Ivančići (Kopanjine) (kasnije knjigovođa Gjorje Ivančić). Tu je poznat bio poslovođa prije Prvog svjetskog rata Kalisto Ivančić, a iza rata Roko Ivančić (Temelj). U Bakru je prije rata bio poslovođa Karlo Ivančić. Tunera u Lukovom Šugarju bila je godinama vlasništvo obitelji Skomerža, a poslovođa spominje se obitelj Jurinčić (Šimurina). Tunera u Novom Vinodolskom bila je vlasništvo novljanske općine u zakupu odvjetnika Mažuranića i Nikole Cara iz Dvorske u Crikvenici. U tuneri Grabova (Uvala Scott) bio je duže vrijeme poslovođa Katnić. U tuneri Piškera, vlasništvo Omišljana, bio je godinama poslovođa Petar Matejčić. U tuneri Preluk poslovođe su bili Ivan Kovač i Tomo Matejčić. U Bakarcu i Kraljevici spominju se Ivančići, u Klenovici Mihovil i Ivan Jurinčić (Livra). U sličnim okolnostima djeluju tunolovke u Vozu, Kačjaku, Martinšćici i Mergu na Cresu, na Pagu i Krku kao i u drugim lovištima. (8,9).

U samoj Crikvenici i bližoj okolici djeluju skupine Lovre Cara, braća Josip, Ivan (Gluhi) i Nikola Matejčić (Kožine) i njihov rodak Ivan Car Lukin (Brancin) iz Petaka. Na Črnom Molu obitelj Roka Ivančića, u Dvorskoj Nikola Car (Šimica), Josip Katnić (Cip), na Obali Marijan i Ivan Brozina (Plemento), dalje obitelj Car (Pampria), Ivan Car (Spojaman), ali i mnogi drugi.

1928. godine Roko Car (Didon), Slavo Car (Mišo), Ivan Car, Alfons Car i dr., kupuju motorne brodove „Jupiter", „Sirius" i kasnije „Moćni" i „Jaki" te osnivaju Zadrugu „Rak". Koćare uglavnom Podvelebitskim kanalom, ali i u području Zadra, Splita, Brača i Hvara. Istih godina koćare i brodovi „Venus" i „Komet" vlasništvo Franje Cara (Vučine), Nikole Cara (Kolje), Augustina Cara (Mikuljana) i Andrije Veljačića (Batalije), te brod „Astor" vlasništvo Jakova Kostrenčića i kasnije sina Maria. Od 1933. g. koćari i brod „Marijan" vlasništvo Vlade i Marijana Ivančića (Štriga), te manji motorni brod Antona Cara (s Hartere). Na vesla su lovili Josip i Ivan Matejčić (Gluhi) (Kožine), Stjepan Car (Maričić), Nikola Car (Mikuljan) i drugi.

1934. brod „Jupiter" je adaptiran u tunolovca „Sveti Ivan" vlasnika Roka Cara (Didona). Iste godine mrežom „kalifornijskog tipa" i brodom tunolovcem „Jadran" lovi u području čitavog Jadrana Ivan Car (Vlašić).

Otkupom ribe bavili su se sušačani Kovačić i Godina, koji su obilazili sve luke od Rijeke do Senja. U Crikvenici su se otkupom, nakupom i otpremom ribe bavili Franjo Šorić, Tomo Ivančić (Škoda) i Tomo Lovrić. Redovito su transportirali svježu ribu u sva regionalna tržišta, ali i u neka druga tržišta sve do Zagreba. Ribu su otkupljivali na licu mjesta na svim lovištima, kao i u luci Crikvenica. Osim toga bavili su se preradom, sušenjem i dimljenjem riba.(8,9).

Ograničenost prostora i propozicije ove publikacije ne dopuštaju da se svim ostalim zaslužnim ribarima i družinama posveti više prostora koji oni svakako zavređuju. Iz istih razloga, ali i zbog zaborava i gubljenja iz sjećanja nije moguće spomenuti sve ostale vrijedne, zaslužne i mukotrpne ribare Crikvenice, koji su možda još više udarili pečat razvoju i procvatu ribarstva. Isto tako nije moguće ulaziti u detalje njihova djelovanja i načina rada i upotrebe alata i sredstava. To bi moralo biti predmet drugih posebnih radova, a ovaj osvrt nek bude tek pobuda za takav rad koji ima puno opravdanje i potrebu.

Siromašnost ovog kraja uz obilje ribara i njihovih družina nije moglo zadovoljiti njihove osnovne egzistencijalne potrebe. Nebriga tadašnjih vlasti za ove pasivne krajeve uvjetovalo je pojavu posebnog fenomena, a to je masovno iseljenje najaktivnijeg stanovništva, što je u ovom kraju naročito izraženo. Velik broj naših ljudi povremeno i trajno iselio se u europske zemlje, ali još više u Sjevernu i Južnu Ameriku, Afriku, Aziju i daleku Australiju. Među njima bili su i brojni ribari koji su u tim novim krajevima nastavili s ribarskim zanatom i to vrlo uspješno što ćemo malo kasnije opisati. Počelo je to već u drugoj polovici 19. stoljeća, a nastavilo se do danas. Tako se prvi iseljenici ribari spominju oni koji su se uputili prema Seatleu u državi Washington u USA. U mjestu Port Blakley i na susjednom otoku Whidbey Island stvorili su uskoro svoju flotu, a Petar Dračić je već 1904. godine imao svoju luku (Port). Još se spominju braća Juraj i Luka Ivančić, obitelj Car (Guslan) ali i brojni drugi znani i neznani. I danas oko Seatlea postoji velika kolonija Crikvenčana.

Nešto kasnije veće skupine ribara kreću u Vancouver (British Columbia-Canada) tako da već prije prvog svjetskog rata djeluju brojne porodice naših ribara npr. Radil, Ivančić (Zanetić), Walter Car i dr., kao i neke obitelji iz Sv. Jelene. I danas još postoji jedna od najbrojnijih iseljeničkih naših kolonija u Vancouveru, gdje kao i oni u Seatleu posjeduju mnogo brodova i trgovina.

Iz Seatlea, ali i direktno iz Crikvenice veće skupine naših ribara odlaze u Californiju (USA) i to najviše u San Pedro blizu Los Angelesa. To je najveća kolonija naših ribara, koji su i najbogatiji, ali i najpoznatiji, jer su svojim dometima i inovacijama stekli svjetsku slavu. TAko u San Pedru srećemo ranije spomenutog Petra Dračića (Dragića) sa svojih 5 sinova i 2 kćeri. Imali su svoje brodove kao i neki drugi crikvenčani ribari, pa se već prije prvog svjetskog rata u luci Los Angelesa i San Pedra nalaze brodovi koji nose imena „Crikvenica", „Hrvatska" i „Agram". Vlasnik broda „Agram" bio je Toma Car (Mateša). Uz njih spominju se ribari- brodovlasnici iz obitelji Car (Vlašić), Brnjac, Kostrenčić i drugi. Naročito je njihov talent i značaj došao do izražaja kad je Martin Bogdanović 1917.g. tamo podigao najveću svjetsku tvornicu ribljih prerađevina tzv. „Franck Sardine" sada „Starkist" i kad je naglo narasla potreba za velikom količinom ribe. Najvećim dijelom potrebe za tako velikom količinom ribe zadovoljavale su skupine crikvenčkih ribara. Radi sve većih potreba širili su svoje područje djelovanja sve do

Perua i Galapagosa, a i dalje, gotovo po čitavom svijetu. Ovo ih je nukalo na povećanje ulova ali i traženja novih mogućnosti, pa su tako postali inovatori svjetskog glasa. Ali o tome kasnije.

Gotovo u isto vrijeme veća skupina crikveničkih ribara djeluje uspješno i u dalekoj Australiji. Najviše ih nalazimo u Fremantleu, i to već prije, a naročito iza prvog svjetskog rata. Spominju se Cari, Katnići, ali i drugi.(5,8,9)

I ovdje se treba ograditi i naglasiti da nije uopće moguće nabrojiti sve naše vrijedne i uspješne ribare i njihove domete u gotovo čitavom svijetu i njihove doprinose razvoju modernog ribolova. Sigurno je da takvih ima još mnogo i da bi i njima trebalo odati priznanje i zahvalnost.

Ovakvo dugotrajno neprekidno bavljenje ribarstvom, kao jednim od glavnih i egzistencijalnih zanimanja, koje su uspješno primjenjivali u teškoj borbi za preživljavanje sebe i svojih obitelji, urodilo je dostignućima koja su ih uvrstila u vrhunske domaće, mediteranske, pa i svjetske pionire i inovatore ribarstva. Svoje prirodne i genetski nasljedivane vrline, uz mukotrpna iskustva i praksu kroz generacije, pretočili su u neka otkrića i primjenu efikasnijih metoda i novih alata i pomagala u ribarskim vještinama koja su u svjetskim razmjerima dostojna divljenja i poštovanja. Neka njihova otkrića još se i danas primjenjuju u čitavom svijetu. Među brojnim poznatim i manje poznatim inovatorima Crikveničanima ističu se posebno tri markantne osobe koje su ušle u povijest ribarstva. To su braća Ivan i Josip Skomerža, te Petar Dračić.

Braća Skomerža su pripadali obitelji koja se dugo bavila ribarstvom, te su uz brojne ostale dužnosti nastavili rad na ribarstvu.

Bili su posve različitih karaktera. Ivan autoritativan, odrešit, mislilac, poduzetnik i organizator, a Josip miran, naizgled povučen, ali neumorni istraživač nemirna duha koji je marljivim i upornim radom i eksperimentom svoje zamisli i ideje pretvarao u djelo. Njihovi karakteri odlično su se dopunjavali i zato su mogli stvarati značajna djela. Često je teško razlučiti u čemu je tko zaslužniji, no na tome i ne treba do krajnosti ni istrajati jer njihova djela i rezultati dovoljno govore sama za sebe. O njihovim otkrićima već je pisano mnogo pa ću samo ukratko navesti samo ono najvažnije.

1908. godine braća Skomerža nabavljaju motorni brod za tegljenje povlačne mreže. Bio je to prvi ribarski motorni brod na Jadranu, a i na čitavom srednjem i istočnom Mediteranu, no svakako prema Šoljanu(2.) prvi na tim morima za obavljanje ribolova povlačnom mrežom. Brod je nabavljen od danske tvrtke Humeler u Friderikshavenu, koja je Skomerži kao prvom kupcu povjerila i svoje zastupništvo za Jadranu.(2.) Te iste godine Josip je bio na studijskom putovanju i boravku u Njemačkoj, nordijskim zemljama i Danskoj. Na Nord-Seeu, te mjestima Altona, Friderikshavenen, Blankensee, Kuxhaven, Gestemmnüdė, Bremerhaven proučava ribarstvo. Tu nabavlja i brodove i drugi pribor. Odatle donosi i mrežu zvanu „Baumnetze„, ali ona ne zadovoljava njegove zamisli. Tijekom 1908. i 1909. obavlja pokuse povlačnim mrežama koje sam konstruira, kroji i prepravlja, te lovi ribu uz tegljenje motornim brodovima na pravcu Selce-Vrbnik. U radu mu pomaže Šimun Jurinčić (Šimurina). Mrežu koću vuku po dva motorna broda „Dinko Vitezić", „Ribar", „Galeb" i „Neptun", a oni konstruiraju mrežu „plivaricu na jezik". Postignuti veliki uspjeh pobuđuje zanimanje talijanskih stručnjaka, te oni šalju u Crikvenicu službenu znanstvenu delegaciju stručnjaka u sastavu: Cav. Camuffo, Cav. Uff. Don Eugenio Bellemo i ing. Bordolli. Oni odmah prihvaćaju njihove inovacije (motorni čamac i mrežu) i uvađaju ih u cijeloj Italiji kao i na Mediteranu. (2,8) Josip Basioli također zaključuje da su Skomerže bili prvi u ribolovu povlačnom mrežom.(1.)

I u našim krajevima uvađa se „plivarica na jezik" povlačenjem motornim brodom. 1913. godine po odobrenju iz Trsta, naši ribari s brodom „Kondor" love ribu i obavljaju dodatne pokuse u blizini Komiže (1). G. Šajber (cit.1.) navodi da su 1926. g. ribari oko Šolte učili od družine Car iz Crikvenice lov sa takvim mrežama.

1911. godine uvađaju prvi na Mediteranu u ribolov tzv. „širilice" čime se omogućuje da se umjesto s dva broda mreža povlači samo s jednim brodom. Time se znatno smanjuju troškovi ribolova.(1,2,8).

Druga važna inovacija svjetskog dometa je uvađanje u ribolov (u svićarenje) prve petrolejske svjetiljke na petroplin u kojoj se jako svjetlo dobiva pretvorbom petroleja u plin pomoću pritiska zraka u malim napravama. Bilo je to 1908. godine. Do tada su sve svjetiljke bile primitivne, opasne i velikih dimenzija. Spomenutu svjetiljku napravila je tvornica u Beču po zamisli i instrukcijama Josipa Skomerže, nakon tehničkih i kemijskih usavršavanja svojih svjetiljki. Bila je to svjetiljka patenta Apolo-Invert tvrtke Kitson-Light iz Beča s tzv. Auerovom mrežicom. Proizvodila je svjetlo jačine veće od 600 svijeća, a kasnije do 4.000 svijeća s koncentričnim svjetlom koje je prodiralo 40 metara u dubinu. S takvom svjetiljkom Josip Skomerža vršio je pokuse blizu Šila, opet sa Šimunom Jurinčićem. Nakon potpunog uspjeha svjetiljka je svesrdno prihvaćena u svim našim vodama, ali i u Italiji, a uskoro na čitavom Mediteranu i ostalom svijetu. Tvornica mu je dostavila više od 500 takvih ferala i Josip Skomerža je postao zastupnik za prodaju u našoj zemlji i Italiji.

Inovatorski duh braće Skomerža sve se više razmahuje te 1912. godine Ivan uvodi u funkciju ribarenja brod hladnjaču. Istodobno oprema i tzv. „matični brod" „Valerija" i „Kondor" koji su imali mehaničku radionicu, malu bolnicu za oboljele ribare, skladište za pogonsko gorivo i skladište hrane za opskrbu čitave svoje ribarske flote koja je mogla samostalno djelovati. To su bili prvi brodovi takve vrste i namjene na Jadranu i Mediteranu. U Rijeci je opremio ribarnicu hladionicima za ribu sa samostalnom proizvodnjom niske temperature. I to su bili pionirski pothvati, jedinstveni do tada na Jadranu i Sredozemlju. Uveo je dalje sistem ekstenzivne prodaje ribe s kioscima podignutim u desetak raznih dijelova grada. 1912. godine osnovao je u Rijeci veće ribolovno poduzeće „Nekton" - prvo dioničko društvo na Jadranu. Bila je to protuteža talijanskim ribarima koji su haračili našim akvatorijem. Poduzeće je imalo 22 motorna broda koćara. U poduzeće je uključio crikveničke ribare koji tu nalaze osnovno zanimanje. Time je osigurao zaposlenje za više od 350 crikveničkih obitelji. Od 1912. godine pod njegovim vodstvom Crikvenica je bila središte motoriziranog ribolova povlačnim mrežama na Jadranu i tada je odgojio čitavu plejadu prokušanih ribara-koćara. Ivan Skomerža prvi je u službu uveo biologa dr. Reinhard Gasta (1910-1919) doktora marine biologije za znanstveni nadzor poduzeća. U čitavom tom opsežnom poslu ravnopravno mu je pomogao i suodlučivao brat Josip. On je osim toga kao ispitani upravitelj stroja (šofer) i sam bio kapetan broda i kao takav aktivno, s ostalim ribarima, neposredno sudjelovao i vodio ribolov. Istodobno je vršio sve upravljačke radove u svim aktivnostima i istraživanjima braće Skomerža u Crikvenici, Rijeci i široj okolici.

Poslije prvog svjetskog rata nastavlja se djelovanje, Ivana, Josipa i Bona Skomerža te se (naročito Josip) 1919. i 1920. godine angažiraju na polju ribarskog zadrugarstva. Od 1921. godine djeluje Ribarska zadruga u Crikvenici koja kasnije prerasta u Centralnu ribarsku zadrugu kao saveznu organizaciju. Oko 90 posto svih ribara Hrvatskog primorja, te otoka Krka, Raba i Paga organizirano je bilo u toj zadrugi. To je ukupno 60 ribarskih zadruga i 170 ribarskih skupina. Zadruga se brinula za materijalne interese, stručnu izo-

brazbu i socijalni položaj članova. Prodavala je ribolovni pribor, pogonsko gorivo i druge potrepštine po znatno nižim cijenama i uopće u svakom pogledu pomagala zadrugarima. Kasnije, tj. 1931. godine, zadruga je osnovala Tvornicu ribljih prerađevina (ribljih konzervi tune, skuša i sardine u ulju), koja je djelovala sve do 1952. godine. Najveći dio organizacijskih i upravljačkih poslova obavljao je Josip Skomerža. 1935. g. Josip organizira u sklopu Zagrebačkog Zbora (Velesajma) ribarski odjel i izložbu. Radi velikog uspjeha za to dobiva posebno priznanje i zahvalnost predsjedništva Zbora.

Godine 1933. braća Skomerža sudjeluju u osnivanju Riblje burze na Sušaku sa ciljem da se ukine monopol na tržištu tadašnjih trgovaca ribom i istodobno se osniva Mirovinski fond ribara. Sudjeluju u poslu Ribljeg eksporta u Sušaku, Ribarske zadruge stajaćih tunolovki u Sušaku, te sudjeluju u radu Ribarske ledane u Senju. 1934. godine Josip Skomerža organizira u Crikvenici Zadružni tečaj za obrađivanje školjki kao umjetničkih predmeta i suvenira. 1935. godine organizira Zadružno gojilište oštriga u uvali Klimno. Kao zadružni radnik osniva 1937. g. Zadružnu mljekaru i mlječni restaurant u Crikvenici. Pomagao mu je I. Pavlović.

1936. godine na inicijativu i podrškom Banovine, organizira se u Crikvenici Zadružni ribolovni tečaj - prvi takve vrste u Hrvatskom primorju. Jedan od glavnih suradnika je Josip Skomerža gdje predaje predmete: trgovina ribom i konzerviranje svježe morske ribe. Isto tako surađuje u organiziranju tečaja za vozače na motornim ribarskim brodovima. Bio je za to kvalificiran-ispit je položio 1911. godine, a upravljao je brodom „Neptun". 1938. godine organizira se ribarski tečaj koji pohađa 20 ribara, gdje se teoretski i praktično učilo zadrugarstvo, pletenje mreža, biologija mora, upotreba alata, korespondencija, knjigovodstvo, zakoni i konzerviranje riba. Josip Skomerža opet je jedan od glavnih predavača. Obuka se održavala u kući Marije ud. Katnić u Frankopanskoj ulici u Crikvenici. (1,2,3,5,6,8,9,10,11)

1921. godine Ivan Skomerža kao vrhunski ribarski stručnjak sudjeluje kao predstavnik Jugoslavenske vlade uz Petra Lorinija u izradi poznate „Brionske konvencije o ribolovu između Jugoslavije i Italije". Budući da se energično i argumentirano opirao nenarodnoj Pašićevoj vladi u popuštanju Talijanima, isključen je iz komisije. PetarLorini je u međuvremenu umro, pa je tek tada potpisan sramni sporazum kojim su bezosjećajno žrtvovani naši narodni, ekonomski i ribarski interesi. Kroniku tih pregovora i zakulisnih cjenkanja opisao je u knjizi „Govor gluhih".

Šoljan (2) navodi da je središte većine navedenih pothvata bilo u Crikvenici. O toj problematici ali i iz drugih oblasti braća Skormerža publicirali su brojne radove. Mnoge članke o ribarstvu nalazimo u ondašnjim časopisima i revijama. Odlično su surađivali s Oceanografskim institutom u Splitu, ali i brojnim biološkim institutima u Europi. Njihove elaborate obilno se koristilo za unapređenje ribarstva u zemlji, ali i u inozemstvu (Albanija, Izrael, Egipat, Alžir). (1,2,8,9)

Treći ribolovni stručnjak i inovator svjetskog dometa bio je Crikveničan Petar Dračić (Dragić) koji je već ranije spomenut kao ribar u San Pedru u Californiji, USA. Rođen je 1873. godine u Crikvenici, a umro 1931. godine u San Pedru. On je 1917. godine prvi u svijetu počeo i uveo lov tunja i srodne ribe na otvorenom moru pomoću suvremenog tunolovca i njegove specijalne tunolovne mreže plivarice. Bio je to mnogo uspješniji i efikasniji ribolov od tunolova pomoću obalnih mreža i stajaćih tunolovki. Tunolovac može biti uspješniji jer može loviti na mnogim mjestima gdje se pojavi tuna. Ova metoda ribolova nazvana je „kalifornijskom" zato što se takav tunolov prvi put počeo obavljati u kalifornijskim vodama, a inovator, inicijator i realizator bio je Petar Dračić.

Iz Kalifornije metoda se brzo širi u gotovo čitavom svijetu, po svim morima i oceanima gdje tunji migriraju, pa i u našim vodama. Naši ribari u San Pedru zdušno su prihvatili ovu novu, efikasnu i unosnu metodu, a stekli su i veliko iskustvo. Vlada USA tijekom prošlog rata uputila je nekoliko skupina naših ribara iz San Pedra s odgovarajućim priborom i brodovima, koji su imali zadatak da podučavaju Kineze u specijalnom načinu ribolova, posebno u tunolovu. Glavni voda cijele te ribarske flote bio je Nikola Dračić (Dragich) iz Crikvenice. (1,5,8,9)

Slične su skupine i sa sličnim zadacima lovile i u drugim predjelima Južne Amerike i Afrike.

U okviru ove teme treba spomenuti da je vlada Jugoslavije poslije oslobođenja slala skupine crikveničkih ribara kao pomoć, ali i izobrazbu tamošnjih ribara, u Albaniju i Egipat. Organizatori i vođe akcije bili su Bono Skomerža i Domančić, a ekipe ribara vodili su Drago Car (Spojaman), Ivan Car (Kop) i Tomica Car. Članovi ekipa bili su: Stjepan i Ivan Ivančić (Šimunić), Drago Župan (Cukro), Vitomir Katnić, Vladimir Vičić (Golman), Nikola Car (Bucel), Miro Car (Šušljina), Riko Car (Dora), Pavao Lovrić (Paveša), Marijan Lovrić (Hrvat), Ivan Car (Kopanjina) i dr., ukupno tridesetak crikveničkih ribara. Bilo je to 1947. godine kad su 4 naša broda na tom zadatku lovila u Albaniji i jedan u Egiptu.

Tijekom oba svjetska rata dio naših ribara bio je osloboden vojnih dužnosti uz obavezu da ribare i ribom ospskrbljuju pučanstvo.

Poslije rata dolazi do stimulacije ribarstva u Crikvenici uz razne beneficije. 1945/46 godine osnivaju se Ribarska zadruga „Jadran" i Kotarsko poduzeće „Napredak". Oni se fuzioniraju, a 1962. godine dolazi do fuzije svih ribara Hrvatskog primorja u poduzeće „Riba-Rijeka". U Crikvenici su bili upravitelji: Petar Manestar, Martin Car (Platnić), Cvjetko Turina i Milko Turina, a tehnički upravitelj bio je Šimo Car (Pamprla).

Odmah poslije oslobođenja vlasti favoriziraju ribarstvo radi značajne uloge u prehrani pučanstva u vrijeme kad je razorenoj domovini prijetila glad. Međutim, uskoro u okviru drugih pogrešnih gospodarskih promašaja, ribarstvo nazaduje i uskoro potpuno nestaje. Od nekada uspješnog, slavnog značajnog i masovnog ribarstva sve je nestalo i uništeno, te jedino još ostaju tragovi koncentrirani na statutu Ribara na početku palade (pristaništa) - rad kipara Zvonka Cara (8,9). Ovo nije mjesto za kritički osvrt na takve neshvatljive postupke, pa neka ostane povijest i da o tome dade svoj sud.

LITERATURA

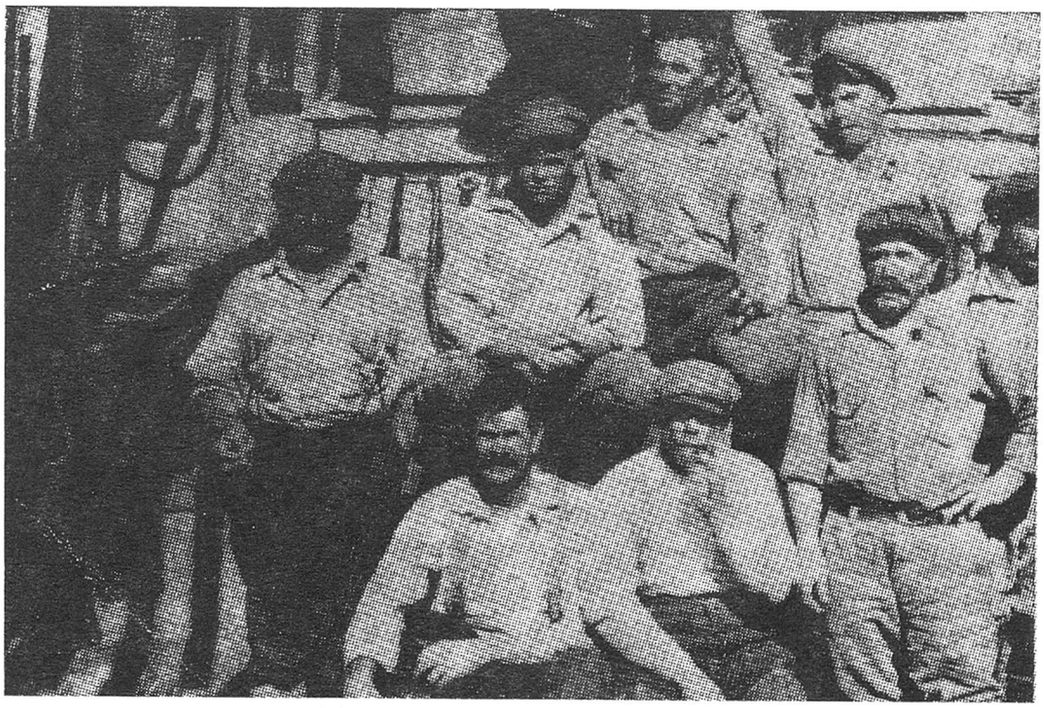
1. Basioli, j.: Ribarstvo na Jadranu, Nakladni Zavod Znanje, Zagreb, 1984.
2. Šoljan, T.: Hrvati kao pioniri suvremenog ribarstva na Jadranskom i Sredozemnom moru., Gospodarska knjižnica ministarstva seljačkog gospodarstva u Zagrebu, Posebni otisak iz „Zborskog Dnevnika" br. 1/1942, tiskara „Merkantile" (Jutriša i Sedmak), Zagreb, 1942.
3. Todorić, M.: Ribarstvo u fotomonografiji: Općina Crikvenica, Izd.: Odbor za proslavu 30. obljetnice ustanka naroda Vinodola u Crikvenici i „Privredni vjesnik" Zagreb, Tisak: Štamparski Zavod „Ognjen Prica" Zagreb., Crikvenica, 1972.
4. Mirković, M. (Mate Balota): Predgovor u: Žuvela, I.: Ribarska Radna Zadruga Proleter, Vela Luka. Izd. Jadranski institut JAZU, Zagreb, 1956.
5. Viličić, A.: Povijesni razvoj suvremenog tunolova, Vlastiti naklada, tisak: „D.E.S"-Split, 1985.
6. Uremović, V.: Ivan Skomerža, pionir suvremenog ribarstva, Primorski vjesnik br. 23, Godina IV., Crikvenica, veljača 1989. str. 8
7. Uremović, V.: Sjećanja na neke crikveničke ribare. Na zasadama tradicije., Primorski vjesnik br. 22, God.IV., Crikvenica, siječanj, 1989. str. 8

8. Ivančić Ivan (Dušan), Barac Andre, Ivančić Cvjeta, Ivan Car (Matičar), Skomerža Nina: Pismena priopćenja.

9. Nikola Lovrić, Stipanić Laura. Ivančić Dino, Župan Drago (Cukro), Turina Cvjetko, Katnić Vitomir: Usmena priopćenja.

10. - Pravila Jugoslavenskog društva ribara na Jadranu, Trgovačka tiskara, Split, 1936.

11. - Pravila Centralne ribarske zadruge u Crikvenici, Vlastito izdanje strojopisom, Crikvenica, 1936.

Posada prvog modernog tunolovaca kalifornijskog tipa. U sredini (s lulicom) Petar Dragić rodom iz Crikvenice prvi je počeo loviti suvremenim načinom tunolova 1917. god.

Josip Skomerža

Ivan Skomerža, vodeći pionir suvremenog hrvatskog morskog ribarstva, roden u Crikvenici 1864. godine

